

AKP hükümeti azınlıklar konusunda iki adım ileri bir adım geri gitti

FERDA BALANCAR
ferda@agos.com.tr

Jenny White, Türkiye'yi yakından izleyen bir sosyal antropolog. 1970'lerde Hacettepe Üniversitesi'nde de akademik çalışmalarda bulunan White, Boston Üniversitesi'nde çalışıyor ama içinde bulunduğumuz eğitim yılında Stockholm Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Enstitüsü'nde araştırma yapıyor. White'in 'Müslüman Milliyetçiliği ve Yeni Türkler' adlı kitabı kısa süre önce İletişim Yayınları tarafından yayımlandı. White, ile kitabından yola çıkarak, Türkiye'de yaşanan güncel siyasal gelişmeleri konuştu.

• **Kitabınızda Türk kimliğinin dinsel-ırksal tanımlamasının 1920'lerde inşa edildiğini belirtiyorsunuz. Bu bağlamda '1915'i nasıl yorumlamalısınız? '1915'in Türk kimliğinin oluşmasındaki önemi nedir?**
Öncelikle tarihiç olmadığını ve 1. Dünya Savaşı'nı sistemli bir şekilde çalışmadığını söylemeliyim; o nedenle sözlerimi biraz da eleştirel bir şekilde dikkate almanızda fayda var. 'Türk milliyetçiliği', bildiğim kadarıyla, Osmanlı entelektüelleri ve politikacılarının düşüncelerinde de ideolojik bir gerginlik yaratıyordu. Eğer ırkçı unsurun, yani "Ancak Müslüman bir vatandaş Türk olabilir" anlayışının 1920'lerin sonundaki Cumhuriyet milliyetçiliğinin bir sonucu olduğu varsayılırsa, o zaman 1915'teki Ermeni katliamlarının etnik ve dini şüphelerin sonucu olduğunu düşünebiliriz. İnsanları koruyacak kurallar, ırkçı ya-

da etnik nedenlerle, bir kere askıya alındı mı ve insanlar komşularına herhangi bir cezaya çarptırılmadan saldırabileceklerini düşünmeye başladılar mı, başkasının toprağına, varlığına el koyma gibi istekler sahneye çıkar.

• **Yeni Türk kimliği 'Müslüman Milliyetçiliği' olduğuna göre bu, Türkiye'de yaşayan azınlıkları nasıl etkileyecek? Bu konuda öngörünüz var mı?**
Türklüğün ve Türk milletinin dini ve ırkçı tanımı bir kere yapıldıktan ve Cumhuriyet tanımına yerleştirildikten sonra artık önemli olan şey soyunuz, Müslüman Türk olarak kökeniniz olmaya başladı. Eğer Müslüman değilseniz, vatandaş olabilirsiniz, ama Türk olmazsınız. Müslüman olmak dendiğinde artık inançtan hatta kültürel özelliklerden bahsedilmiyor, bu, kimliğinizin silinmez bir parçası oluyordu; hatta Kemalist bile olsanız, la-

“**AKP yönetiminde, hâlâ var olan anti-semitizm ve Sünni Müslüman kurumların kayırılmalarına karşın, Türklük soy açısından daha az önemsenip, inanç ve kültürel olarak din öne çıktı. Böylece gayrimüslimler de 'Türklük'lerini iddia edebildiler.**”

”

ik bir hayat yaşasınız ve dinle herhangi bir ilginiz olmasa bile... AKP yönetiminde, hâlâ var olan antisemitizm ve Sünni Müslüman kurumların kayırılmalarına karşın, bana öyle geliyor ki, Türklük soy açısından daha az önemsenip, inanç ve kültürel olarak din öne çıktı. Böylece gayrimüslimler de 'Türklük'lerini iddia edebildiler. Bu anlamda hükümet iki adım ileri bir adım geri gitti. Azınlıklara sosyal hakların sağlanmasına rağmen, bunun değişik inançlara önkenden farklı bir yaklaşım getirdiğini düşünmüyorum.

• **AK Parti ve 'Yeni Türkler'in azınlıklara 'Osmanlı Modeli' sunduğunu söylüyorsunuz. 'Yeni Türkler'in gayrimüslimlerle ilgili algısı nedir?**
Bu dönüşümün çerçevesi iki şekilde çiziliyor;

soyun değil inancın dindarlığı tanımladığı önermenin tekrar öne sürülmesi ve Kemalist Cumhuriyet paradigmasının yerine Osmanlı'nın azınlıklar konusunda model olarak kullanılması. AKP ve ondan önceki Refah Partisi gibi İslamcı partiler, Kemalist rejim tarafından önemsenmeyen Osmanlı tarihini yeniden canlandırdılar ve Osmanlı tarihini çeşitli politikaları için model olarak kullandılar. Türkiye'yi çok mezhepli ve çok etnisiteli dünya imparatorluğu olarak tarihin ışığında tekrar tanımlamak istiyorlar. Bu da hükümetin sınırları açmasına, daha önceki 'Türkiye Türklerindir' tarzı savunmacı yak-

laşımının aksine globalleşmesine ve azınlıklara Türk vatandaşları olarak yaklaşmasına sebep oluyor. Bu da eskiden el konulan kimi mülklerin sahiplerine geri verilmesine, değişen bazı yer adlarının tekrar eski isimlerini almalarına yol açıyor ama daha yapılacak çok şey var. Birkaç yıl evvel, misyonerlik faaliyetlerinin ülkeyi kelimenin tam anlamıyla yıkacağına olan milli saplantı sonucu, Hıristiyanlardan duyulan şüphe doruk noktasına ulaştı. Türkiye'deki az sayıdaki misyonerlik faaliyeti ve daha da az sayıdaki din değiştiren Müslümanlar göz önüne alındığında bu imkansız görünüyordu ancak Türklüğün kaybolacağı endişesine genel bir endişe olarak bakmak lazım. Bu anlayışa göre din değiştiren biri artık 'Türk' değildir. Bu korku Türk kimliğindeki dini-ırkçı paradigmanın değişmesiyle birlikte azaldı ama bu sefer de başka korkular yerleşti. Şimdi kavgaya alanı kandan ziyade yaşam tarzı konularında sürüyor.

• **Gezi olayları, sizce ABD kamuoyunda nasıl algılandı?**

Başbakan Erdoğan'ın çoğunlukla barışçı olan Gezi protestolarına aşırı şiddet içeren ve çatışmacı bir karşılık vermesi Washington'da şaşkınlıkla karşılandı. Türkiye uluslararası ilişkilerde büyük ve istikrarlı bir ortak olarak görülüyordu. AKP yönetimindeki Türkiye basın özgürlüğü konusundaki büyük sorunlarına rağmen, demokrasiyi yerleştirme yolunda ilerleyen bir ülke görünümündeydi. Barışçı, istikrarlı, ekonomik olarak iyi, sosyal açıdan dinamik, ciddiye alınması gereken bir ülke ve eşitimiz bir müttefik olarak değerlendiriliyordu. İşte bu yüzden Washington'da Gezi eylemleri karşısında hükümetin tavrı büyük şaşkınlıkla karşılandı.

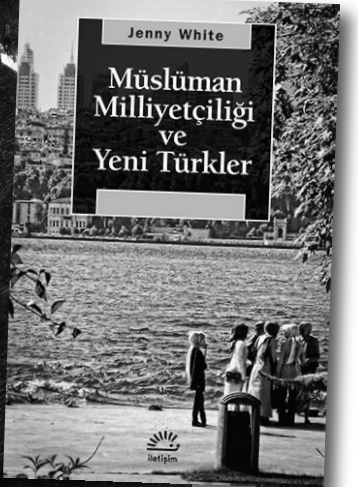
Mısır'dakinin aksine, Gezi protestocularının hükümeti devirmek gibi bir niyetleri

'Erdoğan ve Mursi'nin demokrasi anlayışları eksik'

yoktu, tek istedikleri seslerinin duyulmasıydı. Fakat hem Başbakan Erdoğan'ın hem de Başkan Mursi'nin bu gösterilere verdikleri karşılıklarda demokrasinin eksik anlaşılması yatıyor. Erdoğan, çoğunluğun oyu ile seçildiği için herkesin siyasal programını kabul etmesi gerektiğine inanıyor. Onunla aynı fikirde olmayanlar gelecek seçimleri kazanmaya çalışabilirler. Kazanan her şeyi alır. Bu, çoğunlukçu demokrasi demek. Birçok Türk de demokrasinin tanımının bu olduğuna ina-

nyor. Türk hükümetleri çoğunluğun değerlerini topluma empoze etmek için on yıllarca tepeden inme toplum mühendisliği uyguluyor, gerek başörtüsünün, gerek alkolün yasaklanmasında olduğu gibi. Demokratilerde, seçilmiş hükümetlerin kendilerine oy vermeyen ve kendileriyle aynı fikirde olmayanları da dinlemeleri ve onların da haklarını korumaları gerektiğini çok anlamış gözüküyorlar. Gezi protestocuları demokrasiyi, Kemalist-İslamcı ayrımının ötesinde ilerletmek isteyen bir seçmen kitlesi. Bu yeni seçmen kitlesinin, bu tür ayrımları üreten ve hükümetin sadece kendi seçmen kitlesinin değerlerini tüm topluma dikte etmesine olanak sağlayan bu çoğunlukçu demokrasi anlayışını etkileyip etkilemeyeceğini ya da nasıl etkileyeceğini hep birlikte göreceğiz.

Jenny White

HAYAT, OLDUĞU GİBİ

Rober Koptaş

rober.koptas@agos.com.tr

Sonradan Ermeni olmak

Müslümanlaşmış Ermenilerle ilgili Agos'un son sayılarında yer verdiğimiz haberler ve söyleşiler, çoğunlukla meselenin tarihsel, toplumsal, kültürel ve siyasal boyutlarıyla ilgiliydi. 'Mesele'nin dününü ve yarınını anlamlandırmak için uzmanların, akademisyenlerin, araştırmacıların görüşlerinden, çalışmalarından faydalandık, bunları sayfalarımızda yansıtmaya çalıştık. Bu metin kalabalığının içinde sesi en az duyulur olanlar belki de Müslüman Ermenilerin kendisi oldu. Onların neler yaşadıkları, hangi boşluklarla, hangi karmaşıklıklarla boğuşmak zorunda kaldıkları üzerine fazla konuşup tartışmadık. Birkaç gün önce e-mail kutuma düşen bir mektup, Müslümanlaşmış Ermenilerin ne tür sıkışmışlıklar arasında yaşadıklarını, nelerle karşılaşmalarını gösteriyordu. Kimliğinin gizlenen yüzünü öğrendikten sonra hayatı kökten değişen, ancak hem Ermeniler hem de Türkler tarafından dışlanan bir kişinin anlattıkları, bize ne kadar çok şey söylüyor. Araya girmeden karşılıklı mektuplarımızı aktarıyorum.

Okurdan ilk mektup

Merhaba,
Size nasıl bir başlık atmam gerektiğini bile düşünemedim. (Yazını başlattım, bu ilk e-mailin konu başlığında yer alıyordu -RK.) Yazınızı okudum ve kendimden çok şey buldum. Herkesin bir hikayesi vardır bu hayatta, tıpkı benim hikayemin olduğu gibi. Ama inanın anlatılanlar, anlatıldığı veya yazıldığı gibi kolay yaşanmıyor. Çok sancılı süreçlerden geçiyor insan ve bu geçiş hiçbir zaman bitmiyor.

Ben sonradan, hem de çok sonradan Ermeni olduğumu öğrendim, öğreneli nerdeyse 5 sene oluyor. 40 yaşından sonra öğrendim ve ilk tepkim, "Yok, yanlışlık vardır, olamaz!" oldu. (Aynı kanserli hastaların yaşadığı öğrenme ve mücadele sürecindeki psikolojik hali.) Daha sonra acabalar yaşadım, sonra araştırma süreci ve kesinleşme

noktası.
Ne mi oldu sonrasında? Kimlik bunalımı, ki bu hala sürüyor. Sonra bir yere, bir zümreye ait olma duygusu. Ve öğrendiğin, bildiğin tüm doğruların doğru olmadığı hali. Karmaşa, kaos vb... Nasıl tanımlarsanız. Tamam Ermeniyim diyorsunuz,

FOTOĞRAF • MAX SIVASLIAN

sonra din olgusu devreye giriyor. Dinim ne olacak? Bir kaos da burada başlıyor ve araştırma-ya, okumaya başlıyorsunuz. İki kültür, iki din, iki kimlik arasına sıkışılıyorsunuz. Madem Ermeniyim o zaman Hıristiyan olmalıyım. Bu da uzun bir süreç. Sonra, Ermenice bilmiyor-

sunuz ve iki kültür de sizi dışlıyor. Ermeniyim diyorsunuz ama tek kelime Ermenice bilmiyorsunuz. Türkçe konuşuyorsunuz, Türk arkadaşlarınız ve çevreniz siz Ermeni ve Hıristiyanınız diye farklı gözle bakıyorlar.

İnanın bana bunları yaşamayan bilemez. Psikolojiniz altüst oluyor.

Bunları size neden mi yazdım, belki birazcık bizleri anlayabilirsiniz diye. Ben ne mi yaptım, sonunda bana Türkiye dar geldi, kalktım Amerika'ya geldim ve yerleştim bundan 8-9 ay önce. Şimdi ne Ermenilerle ne de Türklerle dolu bir çevrem var. Belki de üçüncü bir alternatif arıyorum. Bana ne Ermeniler sahip çıktı ne de Türkler. Hep öteki oldum. Sanırım bu böyle devam edecek.

Benim yanıtım

Merhaba,
Sizi anlıyorum diyeceğim ama biliyorum ki yaşadıklarınızı asla tam olarak anlayamam. O kadar zor yolların geçmişsiniz ki sonunda çareyi Amerika'ya gitmekte bulmuşsunuz. Bu durumda ben ne desem boş, biliyorum.
Size sadece, sizin için yapabileceğim bir şey var mı diye sormak isterim. Belki benim şu an

bilemeyeceğim bir şekilde sizi biraz olsun rahatlatılabilecek bir faydam dokunur. Eğer size yardımcı olabilirim kendimi mutlu hissedeceğim.

Ayrıca, size, başınızdan geçenleri yazarak anlatmak ister misiniz diye de sormak isterim. Sizin hikayeniz hem sizin gibi insanları dışlayan birilerinin vicdanını ve aklını harekete geçirip bundan sonraki tavırlarını değiştirebilir, hem de belki sizin anlatarak biraz rahatlatılmanıza yardımcı olabilir. Ne dersiniz?

Okurdan ikinci mektup

Merhaba,
Ben birçok yere size yazdığım gibi yazdım ve hiçbirinden yanıt alamadım. Şimdi sizden hem yanıt almak, hem de sizin için ne yapabilirim cümlesini duymak inanın beni dumura uğrattı. Açıkçası sizden bir yanıt geleceğini tahmin etmiyordum ama bilmenizi de istedim. Çok teşekkür ederim, çok duygulandım ve bu hiç hazırlıklı olmadığım bir durum. Yazınızı okuduğumdan beri düşünüyorum; Ne isteyebilirim, ne isteneceğini bile bilmiyorum. Sanırım öncelikle Ermenileri tanımak isterim, onlarla bazı şeyleri paylaşmak isterim. Kendimden izler aramak isterim. Dost isterim, arkadaş isterim ve de durumumu anlamalarını isterim.

Bakın, bazen kendimi arafta kalmış hissediyorum ve bunun savasını yaşıyorum.

Evet, yazmayı ben de düşündüm ama beni yönlendiren, itele-yen biri olmalıydı. Bu siz olabilir-siniz ben size yaşadıklarımı, duyumsadıklarımı ve başımdan geçen ilginç olayları anlatırım. Ben ve benim gibiler var, biliyorum belki onlara bir nefes olurum. Tekrar çok teşekkür ederim.